

ERDÉLYI SZÖVETKEZETEK

MA MIND GYAKRABBAN hangzik el az a vélemény, hogy az erdélyi magyarság gazdasági életkeretének megszervezésére a szövetkezetek hívatottak s ugyanakkor sajnálatosan tapasztalhatjuk, hogy közönségünk a szövetkezeti problémák terén távolról sem tájékozott, sőt a valóságos helyzetet alig ismeri. Pedig... Széchenyi írja a Hittelben: „Aki úgy akar cselekedni, hogy valaha azt meg ne bánja, vagy tán meg ne sírassa is, annak mind azon pontot, mellyen áll, mind azt, ami azon ponthoz ér és üt, tökéletesen ismerni elkerülhetetlenül szükséges, mert a cselekvés oly szoros összeköttetésben áll magunk és körülállásaink mibenlétével, hogy az csak ebből folyhat józanon“. Egyszerűbb szavakkal: *jövőt formálni a jelen teljes ismerete nélkül nem lehet*. Így ha gazdasági életünk alapját a szövetkezetekben látjuk, szövetkezeti mozgalmunk helyzetét, szerepét, erejét, „szomszéd közötti állását“ „tökéletesen ismerni elkerülhetetlenül szükséges“. De továbbá, ha fogalmat akarunk alkotni szövetkezeti erőinkről, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a más két erdélyi nemzet szövetkezeteink összehasonlító vizsgálatát sem, hogy lássuk, ugyanazon a földön, hasonló gazdasági viszonyok között többet, jobbat tudtunk-e létrehozni, mint mások?

A kérdés vizsgálata nem könnyű. A három erdélyi nemzet szövetkezeti mozgalmá más-más körülmények között született és más volt fejlődésének iránya is. De megnehezíti az összehasonlítást az egy időből való adatok hiánya is. Így pl. összesített statisztikák az 1929. év adatait dolgozzák fel. Hiába ismerünk tehát részletkérdésekben ezeknél újabb adatokat is, igen sokszor kénytelenek vagyunk ezekhez a régebbi összehasonlító adatokhoz fordulni felvilágosításért. A hitelszövetkezeteknél, ahol a konverzió 1931-ben amúgyis megállította a fejlődést, ez nem jelent nagyobb akadályt. A fogyasztó-szövetkezeti mozgalom azonban az utolsó években is lényeges átalakulásokon ment keresztül. Vizont a más típusú szövetkezetek helyzetét azért nem tudjuk összehasonlítani, mert itt a három nemzet fejlődési iránya egymástól lényegesen eltér. A románoknál pl. – ha nem is olyan sűrűn, mint az Okirályságban – földbérlő, földvásárló és erdőkitermelő szövetkezetekkel találkozunk, a németek az állat és terményértékesítő szövetkezeteket karolták fel (ez különösen a Bánságban szembetűnő), nálunk az utolsó években különösen a tejszövetkezeti mozgalom mutat fel komoly eredményeket.

Vizsgálni fogjuk tehát elsősorban hitel- és fogyasztási szövetkezeteinket, úgyszintén azok tagjainak számát, saját és idegen tő-

kéiket, üzleti működésüket és fejlődésüket, s ugyanakkor elvégezzük az összehasonlítást az erdélyi románság és szászság szövetségi helyzetével is^{*)}).

HITELSZÖVETKEZETEK.

AZ IMPÉRIUM ÁTVÉTELE idején Erdélyben és Bánságban a budapesti O. K. Hitelszövetkezet kötelékében 664 hitelszövetkezet működött. Ezeknek élete az impériumváltás után a központjuktól való elszakadás folytán úgyszólván teljesen megbénult. Újabb hitelekhez nem juthattak, így egyrésztük kénytelen volt felszámolni, más részüket pedig a bukaresti központhoz csatlakozott. A többi szövetkezetek új köteléket alakítottak, a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségét, mely 289 szövetkezettel 1923-ban kezdte meg működését. A hitelszövetkezetek száma ma már 307-re emelkedett, kivülük azonban a Szövetség kötelékében még 105 más típusú szövetkezet alakult. Ez azonban tulajdonképpen nem ad egészen helyes képet a mozgalom erősségéről. Éppen ezért vizsgálnunk kell a szövetkezeteknek az egész lakossághoz való arányát is. Az erdélyi román hitelszövetkezetek száma 488, a szászoké 185, a bánsági sváboké 50. Ez azt jelenti, hogy nálunk 4345 lélekre jut egy hitelszövetkezet, a románoknál 6270-re, a szászoknál 1282-re, a sváboknál pedig 6127-re. Ez a szám azonban tulajdonképpen szintén nem mond sokat, hiszen egy szövetkezet kiterjesztheti a működését nagyobb körzetre is, Fontosabb a tagok száma, ámbár épen a hitelszövetkezetek esetében ezt sem lehet feltétlenül biztos kiindulási pontnak tekinteni, mert a hitelszövetkezetek elterjedése sok mindentől függ, így az illető nép gazdasági helyzetétől, hitelviszonyaitól, stb. Mégis érdekes, hogy a románok tagjainak száma 69.549, a szászoké 20.808, a mienk 92.703. Amíg tehát a románságnál a lakosság 2,37%-a hitelszövetkezeti tag, nálunk 7,10%, a szászoknál 8,85%.

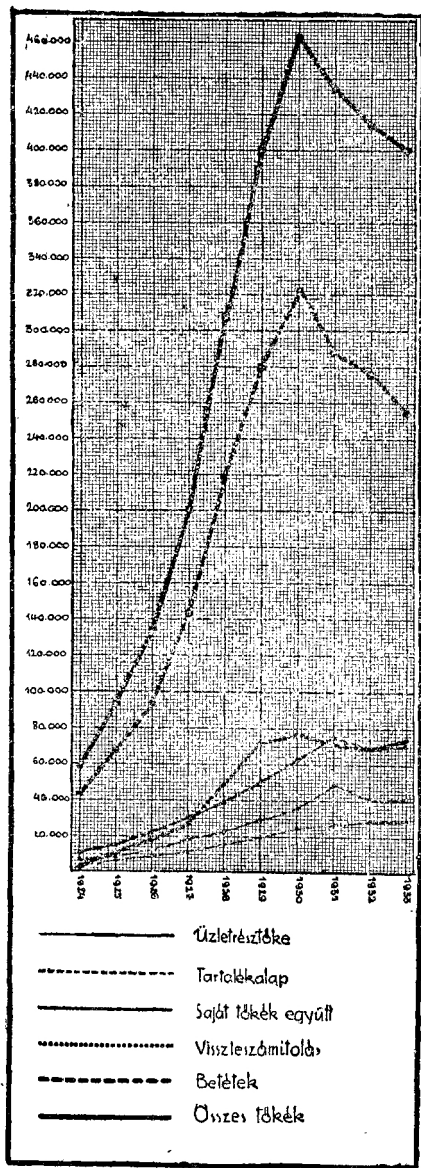
A hitelszövetkezeti tagok foglalkozás szerinti megoszlása %-ban.

Nemzetiség	Földműves	Birtokos	Tanító	Pap	paros	Tisztviselő	Egyéb
Magyar	82,1	2,0	0,8	0,6	6,6	2,2	5,7
Szász	92,4	1,0	1,1	1,0	2,2	0,6	1,7
Román	80,0	1,8	2,7	0,6	5,0	5,2	4,7

Feltűnő, hogy a szászok szövetségi mozgalma szinte kizárólag a falusi gazdákra van felépítve, azonban erősen kiveszik ré-

^{*)} Az adatokat az *Anuarul Cooperatției Române 1928–1933*, a *Monografia Cooperatției de Credit*, a *Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetsége*, a *Hangya Szövetkezetek Központja*, a *Verband Raiffeisen'scher Genossenschaften*, *Verband Deutscher Genossenschaften* közléseiből és kiadványaiból vettem át.

A Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségében tömörült hitelszövetkezetek saját és idegen tőkéinek gyarapodása ezekben (1924–1933.)*)

*) A fenti grafikonban ábrázolt tőkegyarapodás adatait l. a következő oldalon *) alatti jegyzetben.

szület a falu szellemi vezetői: a papok, tanítók is. Az iparos-ság és az értelmiség azonban távol áll a mozgalomtól. Ez azzal magyarázható, hogy a szászok városon nem alakítanak szövetkezeteket. Feltűnően erősek a román tanítóság kapcsolatai is, míg nálunk, sajnos, a papság, tanítóság kevésbé vesz részt a szövetkezeti életben. Örömmel kell azonban iparosságunk erős szövetkezeti szerveztségét látnunk. Értelmiségünknek még meglehetősen kevés a kapcsolata a szövetkezetekkel, a románok e téren messze előttünk állanak.

Ha a szövetkezetek átlagos taglétszámát nézzük, az legmagasabb nálunk (331), a szászoknál ennek csupán egyharmada, aminek részben az az oka, hogy szövetkezeteink működési köre, néha több községre is kiterjed, míg a szászoké csak egy községre,

A HITELSZÖVETKEZETEK FELADATA, hogy tagjaik számára hitelt, tehát tőkét nyújtsanak, így a szövetkezeti mozgalom erejét elsősorban épen az fogja eldönteni, hogy mekkora tőkék felett rendelkezik. Az eszmény az volna, hogy az egyik rész felesleges tőkéiből (betétek) lehessen a másik osztály arra rászorulóit kisegíteni. Ez alig néhány országban sikerül, mivel a szövetkezetekbe épen azok lépnek be elsősorban, akiknek kölcsönre van szükségük. Ezért a szövetkezetek rendszeresen nem tudják tagjaik hiteligenyeit saját tőkéiből (üzletrésztőke és tartalékok), valamint tagjaik megtakarított pénzéből kielégíteni, hanem kénytelenek szövetkezeti központjaik, vagy más

hitelintézetek útján visszleszámítolást igénybe venni. Az idegen tőkék legtöbb országban állami eredetűek, ott tehát ahol ilyenek nem állnak rendelkezésre, a szövetkezeti mozgalomnak a tiszta önségély alapján kell állania. Grafikonunk*) hitelszövetkezeteink saját és idegen tőkéinek gyarapodását mutatja.

Az erdélyi hitelszövetkezetek tőkeereje 1929-ben.

Nemzetiség	Üzletrész	Tartalék	Betétek	Igénybe vett hitel	Felesleg	Összesen
ezrekben						
Magyar	23,786	16,111	217,411	57,057	3,874	318,239
Szász	1,347	13,878	232,693	113,786	5,278	366,982
Román	55,984	16,973	117,863	134,533	10,769	336,122
százalékban						
Magyar	7,2	5,5	68,3	17,8	1,2	100
Szász	0,6	3,77	63,43	31,0	1,44	100
Román	16,8	4,5	36,1	42,2	3,4	100

Átlag szövetkezetenként:

a magyaroknál	88,096	lej	volt	a saját	tőke,	összes	tőke	1.178,866	lej,
a szászoknál	7,246	„	„	„	„	„	„	1.962,460	„
a románoknál	134,902	„	„	„	„	„	„	787,571	„

Egy szövetkezeti tagra esik átlag

a magyaroknál	731	lej	sajáttőke,	3,433	lej	összes	(saját + idegen)	tőke
a szászoknál	430	„	„	17,636	„	„	„	„
a románoknál	1049	„	„	4,685	„	„	„	„

*) A megelőző oldalon közölt grafikon számadatai a következők:

A Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségében tömörült hitel-szövetkezetek saját és idegen tőkéinek gyarapodása ezrekben:

Év	Üzletrész-tőke	Tartalék-alap	Együtt saját tőkék	Betétek	Visszleszámítás	Összes tőkék
1924	7.264	3.761	11.025	43.705	3.525	58.285
1925	9.640	6.121	15.761	66.410	11.395	93.566
1926	13.925	8.532	22.457	93.400	18.205	134.062
1927	18.753	12.222	30.975	143.153	26.198	200.326
1928	23.786	16.111	39.897	217.411	48.085	305.393
1929	30.080	20.763	50.843	279.292	72.352	400.484
1930	37.139	25.643	62.782	321.920	77.970	462.672
1931	48.761	27.311	76.042	287.617	71.630	435.319
1932	40.276	29.414	69.690	276.715	68.316	414.721
1933	41.497	29.301	70.798	255.960	74.155	400.913

Ezek a számok a szászok szövetkezeti mozgalmának hatalmas fejlettségét mutatják, amely pénzügyi erejében nemcsak a magyar, hanem az államilag támogatott román szövetkezetek erejét is felülmulja. Alaptőkéjük tekintetében azonban a szászok utolsó helyen állanak, aminek oka a Raiffeisen rendszerében rejlik, amely az üzletrésztőkének minimális fontosságot tulajdonít és a hitelalapot a tagok korlátlan felelőssége adja meg. A saját tőkék aránya (üzletrésztőke és tartalékalapok együtt) a legkedvezőbb a románoknál, ahol az összes rendelkezésre álló tőkék 21,3%-át teszi ki, az idegen tőkék pedig (betétek és igénybe vett kölcsönök) 78,7%-ot, míg nálunk 86, a szászoknál 95% volt az idegen tőke^{*)}. Ez látszólag a román szövetkezetek kedvező anyagi helyzetét bizonyítaná, hiszen minden szövetkezetnek a célja a saját tőkék gyarapítása. Ha azonban tudjuk azt, hogy a románok kevésbé foglalkoznak betétgyűjtéssel, hanem inkább üzletrészt jegyeztenek, akkor inkább azt fogjuk tartani, hogy a magyaroknak és szászoknak jobban sikerül falun a betétgyűjtés, vagyis szövetkezeteinknek – legalábbis a konverzió előtt – igen erős gyökerei voltak falvainkban. Figyelemreméltó az is, hogy a mi szövetkezeteink vették a legkisebb központi és idegen hiteleket igénybe és aránylag legnagyobb volt a betétállományuk (az idegen tőkék 79,45 %-a. A románok tőkéinek 42,2 %-a visszleszámitolások és kölcsönökből tevődött össze, és tudjuk, hogy ez a 42% többnyire állami pénzt jelentett. A mi szövetkezeteink igyekeztek tagjaik pénzével gazdálkodni – lehetőleg a tiszta önségély alapján állva. S ez talán nem is annyira üzleti elv volt, mint kényszerűség. A szászok a Hermannstaedter Allgemeine Sparkassa útján átlag szövetkezetenként 608 ezer lej visszleszámitolást élveztek, a mi szövetkezeteink visszleszámitolása csak 211 ezer lej volt átlagban. Igaz, hogy a szászok anyagi helyzete, gazdasági fejlettsége is inkább lehetővé tette a nagyobb hitelek igénybevételét, mégis a szászok bankpolitikájára ez a 100 millió körüli kölcsön igen jó fényt vet.

Láthatjuk tehát, hogy hitelszövetkezeteink nemcsak komoly hivatást töltöttek be gazdasági életünkben, de a többi erdélyi népekhez viszonyítva is megállották a helyüket, A tartalékoknak az összes tőkékhez való aránya a mi szövetkezeteinknél volt a legkedvezőbb s az üzletrésztőke 60%-át tették ki. Aki ismeri egy vállalat helyzetének megítélésénél a tartalék jelentőségét, az tudja méltányolni ezt az arányt. Ha tehát el is kell ismernünk azt, hogy a szászok szövetkezeteinek ereje, amit népük jőzanságának, ösztartásának, takarékosságának és nem utolsó sorban nemzeti jellegű tőkéjüknek köszönhetnek, felülmulja a mienket, azt is megállapíthatjuk, hogy a mostoha viszonyok ellenére is szövetkezeteink tőkeképzés tekintetében igen jelentős eredményt értek el.

Érdekes összehasonlítani a három erdélyi nemzet szövetkezeteinek betétnövekedését és kihelyezéseit 3 éven át, hogy lássuk, hasonló viszonyok közt hol nagyobb a fejlődés.

^{*)} Finnországban a hitelszövetkezetek 96%-os, Ausztriában 95,7 %-os, Magyarországon 80%-os arányban idegen tőkével dolgoznak. Szövetkezeteink helyzete tehát ebből a szempontból kedvező.

Az erdélyi hitelszövetkezetek betéteinek emelkedése 1927–1930.

Év	Magyarok		Szászok		Románok	
	Betét	Emelkedés %-ban	Betét	Emelkedés %-ban	Betét	Emelkedés %-ban
1927	143.153	–	138.179	–	50.543	–
1928	217.411	51,88	190.029	37,52	78.322	54,96
1929	279.292	28,92	232.694	22,45	117.682	58,27
1930	321.419	15,46	262.766	12,92	147.660	25,47

A mi hitelszövetkezeteinknél a gazdasági viszonyok hamarabb éreztetik hatásukat és a betétfejlődés nem tart lépést a románokéval.

A betétesek száma szövetkezeteinknél 1931-ben 33 ezren felül volt, egy betétes átlag 8.528 lejt helyezett el. A szászoknál, bár szövetkezeti tagjaik száma a miénknél a negyedét sem teszi ki, a betétesek száma 43 ezret is meghaladta, az átlag betétnagyság viszont csak 5.874 lej, tehát kisebb a miénknél. Azt bizonyítja ez, hogy a szászok már kisebb összeggel is érdemesnek tartják takarékoskodni. A betétek nagyságára az alábbi táblázat mutat rá.

A betétek nagysága 1930-ban.

Nemzetiség	Betétesek száma	1–1000	1000– 5000	5000– 10000	10000– 50000	50000-en felül
		l e j % - b a n				
Magyar	32.938	47,0	21,0	13,2	14,6	4,2
Szász	40.613	58,2	23,2	5,6	9,0	4,0
Román	?	71,1	16,3	5,4	6,2	1,0

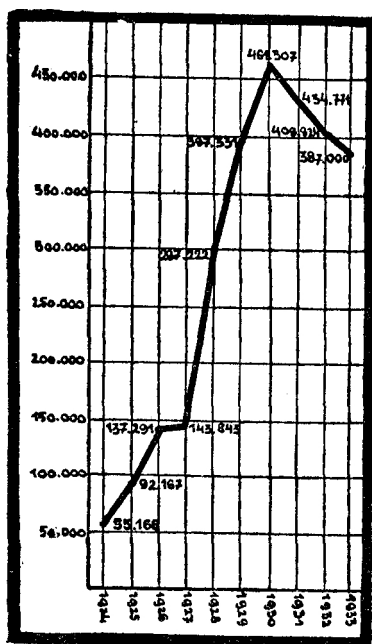
Az egész betétállomány értékéből a szászoknál 53,9% esett az 50.000-en felüli betétekre, nálunk 40,9%. Ez eléggé bizonyítja a két nép gazdasági helyzete közötti különbséget.

Épen ilyen tanulságos a folyósított kölcsönök 3 évre terjedő összehasonlítása.

Az erdélyi hitelszövetkezetek által folyósított kölcsönök 1927–1930.

Év	Magyarok		Szászok		Románok	
	Folyósított köl- csön ezekben	Emelkedés %-ban	Folyósított köl- csön ezekben	Emelkedés %-ban	Folyósított köl- csön ezekben	Emelkedés %-ban
1927	192.086	36,32	138.882	47,93	161.633	–
1928	295.481	53,85	231.440	66,64	253.268	56,97
1929	395.719	33,94	320.485	38,47	321.519	26,98
1930	461.307	16,57	350.813	9,46	381.220	18,57

A Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségében tömörült hitelszövetkezetek által folyósított „kölcsonök gyarapodása ezrekben 1924–1933.

Az átlag kölcsön nagyság a szászoknál 14,300, románoknál 6,863, nálunk 6,126 lej. Az adósaink száma 63 ezer, ami 91%-kal több, mint a betéteseké, a szászoknál viszont a betétesek száma 44%-kal mulja felül az adósokét. Megint egy beszédes bizonyíték a két nép gazdasági helyzetéről. A kölcsönök nagyságában a románokkal haladunk párhuzamosan, többnyire kis kölcsönöket folyósítva. A kölcsönök fele 10,000 lejen alul van és csak 11%-a 50,000 lejen felüli, míg a szászoknál csak 26% van 10,000 lejen alul és 30,1% 50,000 lejen felül. A románok helyzete majdnem azonos a mienkkel. A kölcsönök nagysága világosan bizonyítja, hogy szövetkezeteink milyen helyesen fogták fel szociális szempontból hivatásukat, elsősorban a kisembereket segítve. Adósaink 86,8%-a kiszagda volt és 6,3%-a kisiparos.

HA AZ EDDIGI ADATOKBÓL elégtétellel is állapíthattuk meg, hogy szövetkezeti mozgalmunk az elmúlt 14 év alatt hivatásának mindenben meg tudott felelni és fejlődésben, belső megerősödésben nem állott a másik két erdélyi nemzet mögött; ha szövetkezeteink üzleti politikáját vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, hogy ebből a szempontból Erdélyben a legkedvezőtlenebb helyzetben mi voltunk. Amikor a mi szövetkezeteink 20 és 22%-os kamatokkal voltak kénytelenek dolgozni, a szászok, románok megtalálták számításukat 18%-kal is. Ugyancsak a mi hitelszövetkezeteink voltak kénytelenek a legmagasabb betéti kamatokat is fizetni bankjaink erős versenye miatt. A románok tekintélyes állami hitelekkel élveztek s így olcsóbb pénzzel tudtak dolgozni. A szászoknak a Hermanstaedter Allg. Sparkassa útján sikerült előnyös visszszámítóláshoz jutniok. Ez a bank elsőrangú németországi összeköttetéseinél, valamint altruista jellegű üzleti politikájánál fogva a legelőnyösebb kamatláb mellett évről-évre magasabb összegű hitelt nyújtott a szász szövetkezeteknek, sőt székházában központjuknak ingyen irodahelyiségeket, fűtést, világítást is bocsátot rendelkezésre. Ugyanakkor a magyar jellegű pénzintézetek egyrészt tőkeszegénységük, másrészt osztalékpolitikájuk miatt nem nyújtottak olyan előnyös hiteleket a szövetkezetek részére, hogy azok kamatpolitikája a szászokéval vagy a románokéval versenyezhetett volna. Igaz, azonban az is, hogy szövetkezeteink ma-

gasabb költségekkel is dolgoztak, mint a többi erdélyi szövetkezet, főleg mert alkalmazottaikat jobban fizették. Amíg a mi szövetkezeteinknél 100 lej kölcsönt 5,87 lej költség terhelt, ez az összeg a románoknál 4,44, a szászoknál 3,30 lej volt. A szászok alacsony igazgatási költségében leli magyarázatát az is, hogy náluk a betéti és kihelyezési kamatláb közötti különbség 1931-ben csak 0,1–6,9 között ingadozott, míg nálunk 1,5–10,2 és a románoknál 5,8–8,2 között.

HITELSZÖVETKEZETEINK FEJLŐDÉSE, mint a grafikonok is mutatják, a gazdasági leromlás, árlemorzsolódások, majd moratórium, konverzió miatt 1930-ban megállott. Azonban céltudatos irányításra és a szövetkezeti gondolat egyre terjedő erejére vall, hogy az utolsó négy évben 18 új hitelszövetkezet alakult. Annál megdöbbentőbb hat, hogy a konverzió által érintett hitelszövetkezeteink 141,500 ezer lej konverzió alá eső kihelyezés mellett 151,505 ezer lej konverziós veszteséget szenvedtek, amire mindössze 16.570,959 lej tartalék állott fedezetül, a többi a betétesekre és üzletreszes tagokra kellett hárítani, ami ezeket a szövetkezeteket évtizedekre vetette vissza a fejlődésben. Egyes, életrevalóbb vezetőséggel rendelkező szövetkezetekben azonban már újra megindult a tagtoborzás, a betétgyűjtés és megkezdődött az új kölcsönök folyósítása is.

FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZETEK.

A HITELSZÖVETKEZETI MOZGALOMNÁL bizonyos tekintetben még érdekesebb és tanulságosabb a fogyasztási szövetkezetek helyzetének vizsgálata. Itt könnyebb összehasonlításokat tenni, valamint a mozgalom elterjedtségét megállapítani, mert hiszen mindenki fogyasztó, így a fogyasztási szövetkezetek működésébe az egész népesség bevonható. Érdekes tehát elsősorban azt megállapítani, hogy ebből a szempontból melyik nemzet helyzete a legkedvezőbb. (Az adatok 1929. december 31.-i állapotot mutatják.)

298 magyar fogy. szöv.	85,228	taggal,	ami a lakosság	6,55%-a *
69 szász	6,553	„ „ „ „	2,85%-a **	
166 román	19,300	„ „ „ „	1,02%-a.	

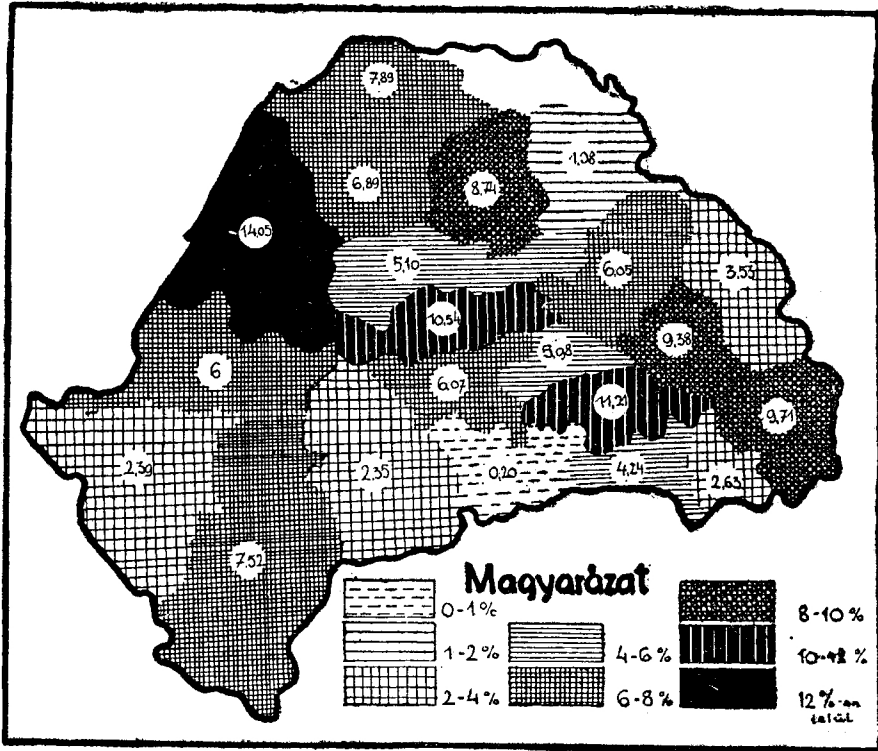
Az alábbi térkép mutatja, hogy az egyes megyék magyarsága mennyire van a fogyasztási szövetkezetekbe beszerveve. Ezeket az arányszámokat – külföldre viszonyítva – különösen kedvezőnek nem tekinthetjük (Finnországban 11,8, Dániában 9,89, Ausztriában 9,1%-a a lakosnak szövetkezeti tag), de ha nem is nézünk távolabbi példákra, bizonyára hosszas szervezéssel elérhetnők azt, hogy az összes megyék magyarságának 10%-a szövetkezeti tag legyen. Van olyan megye, ahol egy szövetkezetre 10 ezer magyar lakos is esik, de van olyan is, ahol csak 2200. Ez is családtagok-

*) 1935. december 31.-én 316 szövetkezet 66,045 taggal.

**) 1934. december 31.-én 68 szövetkezet, ebből 17 felszámolás alatt. Tagok száma 4,646.

A „Hangya“ Központ kötelékébe tartozó fogyasztási szövetkezetek tagjainak és az erdélyi megyék magyar lakosságának arányszáma.

kal 10,000 lelket jelent, ami bizonyára lényegesen több annál, amit egy vidéki szövetkezet magához tud kapcsolni. Tekintetbe kell azonban azt is vennünk, hogy a magyarság nagy része Erdélyben elszórva, románsággal, szászokkal keveredve él és ez a része sohasem lesz teljes mértékben szövetkezetiileg beszervezhető.

A tag azonban nem jelent egyúttal vásárlót is és így a taglétszám mellett arra is figyelmet kell fordítanunk, hogy mekkora forgalmat bonyolítottak le ezek a szövetkezetek.

Az utolsó évben a Hangya szövetkezetek forgalma 167.374,090 lej volt, vagyis szövetkezetenként átlag 529,665 lej, tagonként pedig 2566 lej. Ha tudjuk azt, hogy van olyan község, ahol egy tag évi átlagos vásárlása eléri a 4600 lejt, akkor látjuk egyúttal azt is, hogy még a jelenlegi keretek között is mekkora fejlődési lehetősége volna fogyasztási szövetkezeteinknek. Igen érdekes volna ezzel kapcsolatban azt is vizsgálat tárgyává tenni, vajjon a tagok átlag jövedelmüknek hány százalékát vásárolják el a szövetkezetekben. Erre nézve azonban sajnós, semmi adat nem áll rendelkezésre. Igen szép eredmény, hogy a szövetkezetek szükségletük 50%-át a Hangya Központ útján szerzik be.

Az erdélyi román fogyasztási szövetkezetek tagjainak száma 1930-ban 29,926 volt, forgalmuk pedig 143 millió lej. Ez átlag ta-

gonként 4783 lej forgalmat jelentett. Ugyanakkor a magyar szövetkezetek 83 ezer taggal 356 milliós forgalmat bonyolítottak le, vagyis tagonként 4293 lejt. Egy román tagra tehát nagyobb forgalom esett, ami azonban valószínűleg nem a kedvezőbb anyagi helyzetre enged következtetni, hanem inkább abban leli magyarázatát, hogy a románoknál sok a nemtag vásárló, míg nálunk a vásárlók nagyobb része egyúttal tag is. A szászok forgalma 52.798 ezer lej volt, tagonként 8057, 68%-kal több a magyarokénál!

A SZÖVETKEZETEK ugyan nem kapitalista vállalkozások, de természetesen mégis alá vannak vetve a mai gazdasági élet törvényeinek és így eredményes működésük meglehetősen nagy részben függ a rendelkezésre álló tőkék nagyságától.

Az erdélyi fogyasztási szövetkezetek anyagi eszközei 1929-ben.

Nemzetiség	Üzletrésztőke	Tartalék-alap	Betét	Tartozás	Felesleg	Összesen
	e z r e k b e n					
Magyar	15.000	10.800	–	40.000	1.050	66.850
Szász	320	2.442	2.561	16.415	386	22.124
Román	11.809	6.902	–	25.955	–	44.666
	% - b a n					
Magyar	22,4	16,2	–	59,8	1,60	100
Szász	1,45	11,04	11,57	74,2	1,74	100
Román	26,4	15,4	–	58,2	–	100

Szövetkezetenként átlagban:

magyaroknál üzletrésztőke 50,335, összes tőke 224,000,
szászoknál „ 4,638, „ „ 320,637,
románoknál „ 71,138, „ „ 269,072.

Egy tagra esik átlagban:

a magyaroknál 303 lej saját tőke, 784 lej összes tőke,
a szászoknál 421 „ „ „ 3,383 „ „ „
a románoknál 969 „ „ „ 2,314 „ „ „

Legerősebbek tehát itt is a szászok anyagi eszközei, ami részben abban is leli magyarázatát, hogy azokban a községekben, ahol nincs hitelszövetkezet, betéteket is fogadnak el. A mi szövetkezeteink rendelkezésére állnak a legkisebb tőkék és annál figyelemre méltóbb, hogy mégis a legszebb forgalmat ezek bonyolítják le. A magyar szövetkezetek átlag forgalma ugyanis ebben az évben 993 ezer lej volt, a szászoké 765 ezer, a románoké 720 ezer lej. Mindhárom mozgalomnál a saját tőkék nagyon alacsonyak, noha a fogyasztási szövetkezeteknél a saját tőkéknek és különösen a tartalékoknak fokozottabb jelentősége van, mert sokkal nagyobb a koc-

kázat, mint a hitelszövetkezeteknél. Megnyugtató ebből a szempontból, hogy aránylag Hangya-szövetkezeteinknek van legnagyobb tartalékjuk.

AMINT LÁTJUK, a románok fogyasztási szövetkezetei veszteséggel dolgoznak, a szászok, magyarok helyzete kielégítő. A magyarok 4,5-szer forgatják meg évente tőkájukat, a szászok és románok csak 2,5-szer, ami a rentábilis működésnek akadálya. Vásárlási visszatérítést csak néhány magyar és szász szövetkezet ad. Érdekes itt megemlíteni, hogy amikor a legnagyobb forgalmú erdélyi Hangya-szövetkezet 14 millió lejes forgalmat bonyolított le, a legjobb román szövetkezet 8 milliót és hogy ez a két szövetkezet ugyanabban a kisvárosban van. Azt bizonyítja ez, hogy ahol egyszer a szövetkezet működése komoly eredményeket tud felmutatni, ott megvan az alkalmas talaj új szövetkezetek alapítására is. Örvedetes, hogy mind a Hangya Központnak, mind tagszövetkezeteinek forgalma az utolsó évben emelkedő irányzatot mutatott, amiből talán a gazdasági viszonyok lassu javulására következthetünk.

Szükséges volna itt még a fogyasztási szövetkezetek magán- és nemzetgazdasági hasznosságát is vizsgálat tárgyává tenni, hogy milyen a fogyasztási szövetkezetek árpolitikája a magánkereskedelmével szemben. Erre nézve azonban – noha szövetkezeti szempontból igen nagyjelentőségű kérdés – adatokat még nem tettek közzé. Azonban kétségtelenül igaz az is, hogy az ilyen adatok megbízhatósága nagyon kétes, hiszen igen sok körülményre az összehasonlításnál alig lehet tekintettel lenni (teljesen azonos minőség, időpont és hely azonossága). Így még hozzávetőleg sem tudjuk megállapítani, mekkora az az összeg, amit fogyasztási szövetkezeteink évente tagjaik számára árpolitikájukkal és megbízható kiszolgálásukkal megtakarítanak.

A közölt adatokból azonban mégis kitűnik, hogy Erdélyben a Hangya kötelékébe tartozó fogyasztási szövetkezetek működnek a legszebb eredménnyel, míg a románok és szászok fogyasztási szövetkezeti mozgalma nem tud erőre kapni. Ennek az oka jórészt a Hangya-szövetkezetek hagyományaiban, kitűnő szervezetében, szigorú ellenőrzésében és raktáraiban rejlik. A szászok földrajzi helyzete áruellátás szempontjából a magyarokénál is kedvezőtlenebb, ami bizonyára egyik oka annak, hogy fogyasztási szövetkezeteik száma egyre csökken. A románok a háború előtt sem hitelt, sem fogyasztási szövetkezetek alakítására nem helyeztek súlyt, mert nem akartak a budapesti központok ellenőrzése alatt állani. Igyszülettek meg náluk a részvénytársasági alapon működő népbankok. Annak tehát, hogy erdélyi szövetkezeti helyzetük akár az Ókirályság románságával, akár az erdélyi magyarság és szászság helyzetével szemben kedvezőtlennek mondható, elsősorban ebben kell az okát keresni. A háború után a románság is nagy lendülettel fogott hozzá a fogyasztási szövetkezetek alakításához. Ezeknek jórésze azonban néhány év alatt kénytelen volt felszámolni és számuk ma is egyre csökken.

MÁS TIPUSU SZÖVETKEZETEK.

AZ ÖSSZEHASONLÍTÁS itt rendkívül nehéz, mivel nem találkozzunk nagyobb számú hasonló típusú szövetkezettel a három erdélyi nemzetenél. Ipari szövetkezete a románoknak alig van, a magyar szövetkezetek között 18 ipari szövetkezet. Ezzel szemben a mintegy 15 román erdőkitermelő szövetkezet mellett csak két hasonló célú magyar szövetkezet működik. Nálunk teljesen hiányoznak a földbérlo szövetkezetek, a románoknál viszont ez a szövetkezeti forma igen jól bevált és főleg az Ókirályságban igen komoly szociális eredményeket ért el. Erdélyben is mintegy 30 földbérlo és vásárló szövetkezet működik a román központok kötelékében. Nálunk a tejszövetkezeti mozgalom vett az utolsó években nagy lendületet, főleg a Gazdasági és Hitelszövetkezetek központja irányító munkájának hatása alatt. Tejszövetkezeteink száma 1932-ben még csak 42; 1932-ben 10, 1933-ban 11, 1934-ben 6 és 1935-ben 9 új tejszövetkezet alakult. Sajnos, nem ismerjük a tagok birtokában levő tehénak számának emelkedését, sem a tejszövetkezeteknek a tejhozam növekedésére gyakorolt hatását, így csak azt tudjuk megállapítani, hogy míg a tejszövetkezeti tagok száma 1930-ban 2049 volt, ma ez a szám a 8000-et is meghaladja. Ugyanilyen arányban nő a tagoknak kifizetett tejpénzek értéke is, mely ma már a 25 millió körül jár. Különösen nagyjelentőségű a mozgalom jövője szempontjából a központ által Târgu-Mureşen létesített modern tejfeldolgozó telep, mely előreláthatóan újabb nagy lendületet fog adni a már is szép eredményeket felmutató mozgalomnak. Komoly tejszövetkezeti szervezkedéssel találkozunk a bánági sváboknál is. Ők különben – felismerve a gazdasági élet új követelményeit, – a konverzió után a fősúlyt mezőgazdasági értékesítő szövetkezetek szervezésére helyezik. Ezeknek száma ma a bánági német unió kötelékében 72, közülük 34 tejszövetkezet. A mezőgazdasági jellegű szövetkezetek száma nálunk is lassan nő, de figyelemreméltó az is, hogy az utolsó években több olyan szövetkezet is alakult, amilyen a mi szövetkezeti hálózatunkban eddig nem volt. Így az utolsó 3 évben 6 magyar jellegű mezőgazdasági és 10 ipari szövetkezet kezdte meg működését.

SZÖVETKEZETI ÉLETÜNKNEK – amint látjuk – megvannak a maga komoly erényei, de megvannak a hibái is. Erénye a pontos, lelkiismeretes és gondos irányítás és ellenőrzés. Hiányossága elsősorban népünk szegénységéből folyik: ez a tőkeszegénység, ami sok szép terv megvalósítása elé ma még akadályokat gördít. De sok kívánnivalót hagy még a szövetkezeti szellem és öntudat erőssége is és sokszor érezzük hátrányát annak, hogy nincs szövetkezeti középosztályunk. Ugy látjuk azonban, hogy a nehéz idők nálunk is felébresztették az egymásra utaltság és együtt-dolgozás szellemét és így joggal hihetjük, hogy az öntudatosodási folyamatnak szövetkezeti életünkben néhány év múlva élvezhetjük gyümölcseit.

VITA SÁNDOR.